

Charta průmyslového dědictví TICCIH

Charta průmyslového dědictví TICCIH

Charta průmyslového dědictví TICCIH
překlad: Výzkumné centrum průmyslového dědictví FA ČVUT v Praze

Součástí projektu MK ČR v programu aplikovaného výzkumu NAKI
(DF11P01OVV016) *Industriální topografie České republiky – nové využití
průmyslového dědictví jako součásti národní a kulturní identity*
řešitel Benjamin Fragner, spoluřešitelé Vladislava Valchářová, Petr Vorlík,
Lukáš Beran, Matúš Dulla, Jan Zikmund, Dita Dvořáková

grafická úprava: Jan Zikmund
tisk: Signpek s.r.o.

Vydáno při příležitosti konference *Nový život opuštěných staveb*, Brno 2013
Industriální stopy 2013

© 2013 České vysoké učení technické v Praze
Výzkumné centrum průmyslového dědictví Fakulty architektury

vcpd.cvut.cz | www.industrialnitopografie.cz

ISBN 978-80-01-05235-8

MINISTERSTVO
KULTURY

Mezinárodní organizace pro ochranu průmyslového dědictví TICCIH (*The International Committee for the Conservation of the Industrial Heritage*) vznikla po první konferenci o záchraně průmyslového dědictví konané v britském Ironbridge roku 1973, symbolicky v místech pokládaných za kolébkou průmyslové revoluce. Byla to mezní událost pro nově nastolené téma, upozornila na ohrožené stopy zanikající industriální éry, s nimiž se vytrácí i část našeho kulturního dědictví.

Následující léta, provázená útlumem a restrukturalizací především evropského a severoamerického průmyslu, proměnou technologií a také transferem výroby do jiných částí světa, charakterizuje zánik bezpočtu historicky, technicky a umělecky významných budov a areálů. Bylo nutné naléhavěji formulovat základní principy, metody, standardy a terminologii ochrany průmyslového dědictví, ale také strategii jeho záchranu.

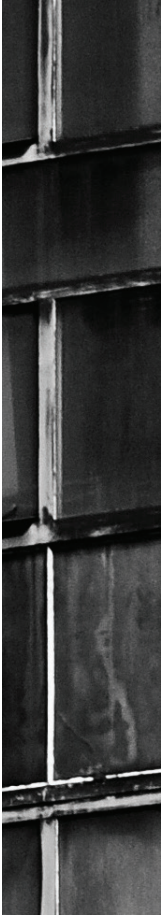
Chartě předcházela rozsáhlá mezinárodní debata, která akcelerovala v novém miléniu po londýnském setkání roku 2000. Výsledný dokument byl zveřejněn v červnu 2003, na XII. kongresu TICCIH, který se ten rok konal v Rusku. Odtud název po Nižném Tagilu.

Pokračováním byla spolupráce s Mezinárodní radou pro památky a sídla ICOMOS, která v roce 2011 ústí ve společné principy TICCIH a ICOMOS pro zachování průmyslového dědictví (*Joint Principles for the Conservation of Industrial Heritage Sites, Structures, Areas and Landscapes*).

Po deseti letech Charta průmyslového dědictví dnes představuje především souhrnné, obecně platné a lapidární východisko pro projekty výzkumu, záchranu, pro památkovou ochranu i další užití či transformaci industriálních staveb a areálů.

Následující stránky nabízejí pracovní překlad dokumentu ve znění publikovaném v knize *Industrial Heritage Re-tooled. The TICCIH Guide to Industrial Conservation*.¹ Mimo Chartu průmyslového dědictví kniha obsahuje především třicet tři eseje, které rozvíjejí obsah proklamativního dokumentu a přispívají k jeho interpretaci v kontextu zkušeností v různých zemích. Právě toto bylo rozhodujícím obsahovým vodítkem i při vzniku a volbě formulací českého překladu Charty.

1 / The Nizhny Tagil Charter for the Industrial Heritage, in: James Douet (ed.), *Industrial Heritage Re-tooled. The TICCIH Guide to Industrial Conservation*, Lancaster 2012, s. 235–240.

Charta průmyslového dědictví TICCIH

Mezinárodní organizace TICCIH zaštiťuje průmyslové dědictví, působí jako odborný poradce ICOMOS. Text této charty schválilo shromáždění národních reprezentantů TICCIH v Moskvě 17. července 2003.

Úvod

Nejranější fáze historie lidstva vymezujeme přelomovými změnami ve způsobu výroby, doloženými archeologickými nálezy. Nezbytnost jejich zachování a studia důkazů těchto změn je všeobecně uznávána.

Inovace v Evropě při využití energie, výměně zboží a obchodu vedly od středověku ke změnám stejně zásadním jako mezi dobou kamennou a bronzovou. Vývoj sociálních, technických a ekonomických podmínek výroby koncem 18. století probíhal tak rychlým tempem, že jej nazýváme revolucí. Průmyslová revoluce byla začátkem historického fenoménu, jenž zasáhl a dosud ovlivňuje většinu lidské populace i ostatních forem života na naší planetě.

Hmotné doklady těchto zásadních změn představují univerzální hodnotu pro celé lidstvo a je důležité je uchovat a zkoumat.

Delegáti, shromáždění na kongresu TICCIH, který se konal roku 2003 v Rusku, proto prohlašují, že stavby a konstrukce vytvořené pro průmyslovou činnost, výrobní procesy a nástroje v nich užívané, města i krajiny, v nichž se nalézají, spolu s jejich veškerými hmotnými i nehmotnými projevy, mají zásadní význam. Měly by být studovány, jejich historie vyučována, smysl a dosah zkoumány a získané poznatky široce zpřístupněny. Nejvýznamnější či charakteristické příklady je třeba rozpoznat, chránit a udržovat pro dnešní i budoucí využití v duchu Benátské charty.¹

1 / *The Venice Charter for the Conservation and Restoration of Monuments and Sites*, ICOMOS, 1964.

1

Definice průmyslového dědictví

Průmyslové dědictví sestává z pozůstatků průmyslové kultury, jež mají historickou, technickou, sociální, architektonickou a vědeckou hodnotu. Těmito pozůstatky mohou být budovy a strojní vybavení, dílny, továrny, doly a lokality, sloužící ke zpracovávání a zušlechťování surovin, sklady, místa, v nichž je vyráběna, přenášena a využívána energie, doprava a veškerá infrastruktura, právě tak jako místa společenských aktivit, spojených s průmyslem jako jsou bydlení, náboženství nebo vzdělávání.

Industriální archeologie je mezioborové zkoumání veškerých dokladů hmotných i nehmotných, dokumentů, artefaktů, stratigrafií a struktur, lidských sídel a krajin,² jež vznikly pro průmyslové procesy či jako jejich důsledek. Právě to umožňuje užití takových metod průzkumu, které jsou nejvhodnější pro porozumění průmyslové minulosti i přítomnosti.

Historické období, které je hlavním předmětem zájmu, sahá od začátku průmyslové revoluce ve druhé polovině 18. století až po současnost, zkoumány jsou však i jeho ranější předindustriální a protoindustriální kořeny. Kromě toho zkoumá práci a pracovní techniky, zahrnuje také předmět dějin techniky.

2 / Anglický originál používá slovo „sites“ ve významech *krajiny, areály, budovy, konstrukce a stroje*, pokud nejsou užity specificky.

2

Hodnoty průmyslového dědictví

I. Průmyslové dědictví dokládá činnost, jež měla a má hluboké historické důsledky. Pohnutky k jeho ochraně vycházejí z univerzální hodnoty, spíše než z ojedinělosti specifických míst.

II. Průmyslové dědictví představuje společenskou hodnotu, dokládá životy obyčejných lidí a tak prohlubuje potřebné vědomí identity. V dějinách výroby, strojírenství a stavitelství představuje hodnotu technickou a vědeckou, a svým architektonickým a urbanistickým řešením může představovat i výraznou hodnotu estetickou.

III. Tyto hodnoty jsou vlastní samotným místům, areálům, jejich uspořádání, součástí a strojnímu vybavení, i průmyslovým krajinám, písemným dokladům a nehmotným záznamům obsaženým v lidských vzpomínkách a zvycích.

IV. Vzácnost, ojedinělé přežívání jedinečných výrobních postupů nebo stavebních a urbanistických typů, znamená zvláštní hodnotu, která má být pečlivě stanovena. Rané či průkopnické příklady jsou obzvláště cenné.

Význam identifikace, soupisu a výzkumu

I. Každý stát či region by měl rozpoznat, evidovat a chránit pozůstatky průmyslové činnosti, které chce pro budoucí generace zachovat.

II. Územní a typologický výzkum určuje rozsah průmyslového dědictví. Za pomoci získaných informací jsou vytvářeny soupisy všech identifikovaných lokalit, členěné pro snadné vyhledávání a přístupné široké veřejnosti. Důležitými cíli jsou digitalizace a on-line přístup.

III. Zaznamenání je základem studia průmyslového dědictví. Před zahájením jakýchkoli zásahů má být vytvořena a na přístupném místě uložena úplná dokumentace charakteristických vlastností a fyzického stavu lokality. Více informací lze získat ještě předtím, než výrobní proces ustane. Záznamy tvoří popisy, výkresy, fotografický i filmový materiál, odkazující na podpůrnou dokumentaci. Také lidské vzpomínky jsou jedinečným a nenahraditelným zdrojem a měly by být zachyceny, jsou-li k dispozici.

IV. Základní metodou studia historických průmyslových lokalit je archeologický průzkum, a měl by být veden na stejné úrovni, jako průzkumy jiných historických a kulturních období.

V. K podpoře politiky ochrany průmyslového dědictví jsou potřebné programy historického bádání. Vzhledem k provázanosti mnoha průmyslových činností může místa a areály světového významu napomoci rozpoznat mezinárodní výzkum.

VI. Kritéria hodnocení průmyslových staveb je nezbytné vymezit a zveřejnit tak, aby je přijala široká veřejnost jako rozumná a trvalá. Na základě náležitého výzkumu mají být kritéria využita pro určení nejvýznamnějších dochovaných krajin, sídel, areálů, typologií, budov, konstrukcí, strojního zařízení a výrobních postupů.

VII. Tato místa a stavby, které jsou rozpoznány jako důležité, mají být chráněny dostatečně silnými právními prostředky tak, aby bylo zajištěno zachování jejich hodnoty. Seznam světového dědictví UNESCO by měl patřičně odrážet, jak obrovský dopad měla industrializace na lidskou kulturu.

VIII. Je nutné definovat hodnotu významných lokalit a stanovit pravidla budoucích zásahů. Mají být přijata veškerá právní, administrativní a finanční opatření nezbytná k uchování hodnoty těchto lokalit.

IX. Identifikování ohrožených staveb a areálů by mělo vést k opatřením, která zmírní jejich ohrožení a přispějí k vhodnému způsobu opravy či nového využití.

X. Mezinárodní spolupráce, koordinace iniciativ a sdílení zdrojů je obzvláště vhodným prostředkem pro zachování industriálního dědictví. Mezinárodní přehledy a databáze vyžadují vytvořit srovnatelná kritéria.

I. Průmyslové dědictví je třeba obecně chápat jako nedílnou součást kulturního dědictví. Právní ochrana průmyslového dědictví však musí zohlednit jeho zvláštní povahu. Měla by být schopna chránit výrobní celky se strojním vybavením, jejich podpovrchové části i nadzemní konstrukce, areály a soubory budov i průmyslovou krajinu. Území s průmyslovým odpadem by měla být posuzována jak z hlediska ekologického, tak pro svůj archeologický význam.

II. Programy uchování průmyslového dědictví je nutné zahrnout do strategie hospodářského rozvoje, regionálního a státního plánování.

III. Nejvýznamnější areály mají požívat plné ochrany a neměly by být povoleny zásahy, které narušují jejich historickou celistvost či původní uspořádání. Citlivé úpravy a nové využití jsou vhodnou a hospodárnou cestou k zachování průmyslových staveb a mají být povzbuzeny náležitou právní regulací, technickým poradenstvím, daňovými úlevami a dotacemi.

IV. Státní správa i místní samospráva by měly podpořit průmyslové komunity, ohrožené prudkými strukturálními změnami. Možné důsledky těchto změn, které představují i nebezpečí pro průmyslové dědictví, je třeba předvídat a vyvarovat se tak krizových záchranných akcí.

V. Mají být stanoveny postupy, které by umožnily rychle reagovat na uzavření významných průmyslových areálů a předejít tak odstranění a zničení jejich důležitých součástí. V případě nutnosti by příslušné úřady měly mít pravomoc zasáhnout a ochránit významné ohrožené areály.

VI. Vláda má mít odborné poradní orgány, poskytující nezávislé poradenství v otázkách ochrany a zachování průmyslového dědictví, jejichž názor bude vyžadovat ve všech závažných případech.

VII. Veškeré úsilí je třeba vynaložit na projednávání a povzbuzení participace místních komunit na ochraně průmyslového dědictví v jejich okolí.

VIII. Společenství dobrovolníků, sdružení a spolky, mají důležitou roli při vyhledávání lokalit, zapojování veřejnosti do jejich ochrany, při výzkumu i šíření informací, a proto jsou pro průmyslové dědictví nepostradatelnými aktéry.

I. Zachování průmyslového dědictví vychází z ochrany jeho funkční celistvosti a zásahy do průmyslového areálu by ji měly udržet, jak je to jen možné. Odstranění strojního zařízení či jeho částí může hodnotu a věrohodnost průmyslového areálu snížit, stejně jako zničení součástí, které jeho celek doplňují.

II. Zachování průmyslových budov a areálů vyžaduje důkladnou znalost účelu či účelů, kterým sloužily, i různých výrobních procesů, které v nich probíhaly. Ty se mohly v průběhu času měnit, ale všechna minulá využití mají být zkoumána a zhodnocena.

III. Přednost by vždy měla mít ochrana *in situ*. Demontáž a přesun staveb či zařízení jsou přípustné pouze tehdy, má-li být původní místo z naléhavých ekonomických nebo společenských potřeb zničeno.

IV. Přizpůsobení areálu k novému účelu, který zajistí jeho zachování, je zpravidla vítané kromě případů obzvláště historicky významných. Nové využití by mělo respektovat charakteristické materiály, držet se původních schémat provozu a činností, a jak je to jen možné, být slučitelné s prvotním či převažujícím minulým užitím. Doporučuje se vymezit část, která by objasňovala původní účel.

V. Další úpravy a užití průmyslových staveb předchází plýtvání a přispívá k udržitelnému rozvoji. Průmyslové dědictví může hrát důležitou roli při hospodářské obnově zchátralých nebo upadajících oblastí. Kontinuita, vyjádřená novým využitím, přispívá k duševní vyrovnanosti v komunitách, čelících náhlému konci dlouholetého zdroje zaměstnanosti.

VI. Zásahy mají být vratné a s minimálními následky. Nevyhnutelné změny mají být zdokumentovány a významné odňaté prvky je třeba evidovat a bezpečně uložit. Mnoho výrobních procesů propůjčuje budovám a areálům patinu, která je podstatná pro integritu a přitažlivost místa.

VII. Rekonstrukce, návrat do předchozího známého stavu, by měla být považována za výjimečný zásah, přiměřený jen tehdy, umocní-li celistvost areálu, nebo v případě zničení jeho významné části násilným způsobem.

VIII. Lidské dovednosti, přítomné v mnoha starých či překonaných průmyslových procesech, jsou důležitým zdrojem poznání, jehož ztráta by mohla být nenahraditelná. Musí být pečlivě zaznamenány a předány příštím generacím.

IX. Uchovávaní dokumentárních záznamů, podnikových archivů, stavebních plánů a vzorků průmyslových výrobků je třeba podporovat.

6 Vzdělávání a výchova

I. Specializovaná výuka metodologie, teorie a historického kontextu průmyslového dědictví by měla probíhat na úrovni technických odborných škol a univerzit.

II. Cíleně zaměřený výukový materiál o průmyslové minulosti a jejím dědictví má být na základních a středních školách vytvářen společně se žáky a studenty.

I. Zájem a náklonnost veřejnosti, docenění hodnot průmyslového dědictví, je nejjistější cestou k jeho zachování. Veřejné instituce by měly vysvětlovat smysl a význam průmyslových budov a areálů aktivně, prostřednictvím publikací, výstav, televize, internetu a jiných médií, zajištěním stálého přístupu na důležitá místa a podporou turistiky v průmyslových oblastech.

II. Průmyslová a technická muzea i uchované areály jsou nejen důležitými způsoby ochrany průmyslového dědictví, ale také jeho interpretace.

III. Regionální i mezinárodní poznávací trasy průmyslového dědictví mohou upozornit na nepřetržitý přenos průmyslových technologií a velké stěhování lidí, které může způsobit.

Výběr z publikací k tématu průmyslového dědictví vydaných v ČR v letech 2003–2013

Mojmír Krejčířík, *Česká nádraží: architektura a stavební vývoj, I. díl*, Litoměřice 2003. ISBN 80-902706-8-9.

Václav Lednický, *Zpřístupněné hornické technické památky v České republice*, Ostrava 2003. ISBN 80-248-0230-9.

Jiří Ryvola – Mojmír Krejčířík, *Železniční stavební technické památky*, Praha 2003. ISBN 80-260-1256-9.

Vladislava Valchářová (ed.), *Industriální stopy: Dvanáct ohrožených*, Praha 2003.

Hana Hlušíčková (ed.), *Technické památky v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*, díl I.–IV., Praha 2001–2004. ISBN 80-7277-042-X.

Pavel Jákl, *Encyklopedie pivovarů Čech, Moravy a Slezska, I. díl, Střední Čechy*, Praha 2004. ISBN 80-7277-226-0.

Martin Janoška, *Větrné mlýny v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*, Praha 2003. ISBN 80-7277-153-1.

Václav Lednický, *Strategie využití technických památek a průmyslové infrastruktury v cestovním ruchu*, Ostrava 2004. ISBN 80-248-0611-8.

Gábor Kováts (ed.), *Technické památky zemí Visegrádské čtyřky II*, Budapest 2004. ISBN 963-214-544-5.

Lukáš Beran – Vladislava Valchářová (eds.), *Pražský industriál: technické stavby a průmyslová architektura Prahy*, Praha 2005. ISBN 80-239-6198-5.

Jan Doubek, *Dochované větrné mlýny a mlýnky v České republice*, Brno 2005. ISBN 80-86413-28-4.

Benjamin Fragner – Alena Hanzlová (eds.), *Industriální stopy: architektura konverzí průmyslového dědictví v České republice 2000–2005* (kat. výst.), Karlínská studia, Praha září–říjen 2005. ISBN 80-239-5440-7.

Kolektiv autorů, *Stavební kniha 2005: Meziválečná průmyslová architektura*, Brno 2005. ISBN 80-7293-137-7.

Mojmír Krejčířík, *Česká nádraží: architektura a stavební vývoj, II. díl*, Litoměřice 2005. ISBN 80-86765-02-4.

Lukáš Beran – Vladislava Valchářová (eds.), *Vodní dílo v krajině: konference na loďi (21. 6. 2006, loď Malše, plavba deseti zdymadly na trase Poděbrady–Mělník)*, Praha 2006. ISBN 80-01-03510-7.

Eva Dvořáková – Tomáš Šenberger, *Industriální cesty českým středozápadem*, Praha 2006. ISBN 80-85377-96-9.

Jaroslav Klát – Miloš Matěj, *Národní kulturní památka Důl Michal / Petr Cingr v Ostravě*, Ostrava 2006. ISBN 80-85034-34-4.

Lukáš Beran – Vladislava Valchářová (eds.), *Pražský industriál: technické stavby a průmyslová architektura Prahy* (druhé, rozšířené vydání), Praha 2007. ISBN 978-80-01-03586-3.

Lukáš Beran – Vladislava Valchářová (eds.), *Industriál Libereckého kraje: technické stavby a průmyslová architektura*, Praha 2007. ISBN 978-80-01-03798-0.

Václav Cílek – Michal Hartl – Radoslava Schmelzová, *Krásná, černobílá Poldi*, Kladno 2007. ISBN 978-80-239-9204-5.

Eva Dvořáková – Benjamin Fragner – Tomáš Šenberger, *Industriál pamět východiska*, Praha 2007. ISBN 978-80-86652-33-7.

Eva Dvořáková (ed.), *Obrazový atlas technických památek, architektury a turistických zajímavostí v ČR*, Praha 2007. ISBN 978-80-7324-126-1.

Eva Dvořáková – Šárka Jiroušková – Jan Pešta, *Průvodce po industriální minulosti a technických památkách Středočeského kraje*, Praha 2007. ISBN 978-80-86652-34-4.

Libor Doležal – Pavel Jákl – Šárka Jiroušková – Tomáš Šenberger, *Stavební kniha 2007: České a moravské pivovary, stavební dědictví tradičního výrobního odvětví*, Brno 2007. ISBN 978-80-7293-182-8.

Kolektiv autorů, *Industriální cesty českým středozápadem: Berounsko, Kladensko, Kladno, Rakovnicko, Slánsko* [CD-ROM], Kladno 2007.

Věra Kučová – Miloš Matěj, *Industriální soubory v Ostravě vybrané k nominaci na zápis do Seznamu světového dědictví UNESCO*, Ostrava 2007. ISBN 978-80-85034-36-3.

Miloš Matěj (ed.), *Technické památky v Ostravě*, Ostrava 2007. ISBN 978-80-7329-157-0.

Zygmunt Rawicki (ed.), *Technické památky zemí Visegrádské čtyřky III*, Warszawa 2007. ISBN 978-83-903760-1-1.

Radoslava Schmelzová – Dagmar Šubrtová (eds.), „*Kladno minulé a budoucí*“: sborník z mezioborové konference, 15. 6. 2007, Kladno 2007. ISBN 978-80-254-0180-4.

Petr Vorlík (ed.), *Druhý dech průmyslové architektury: sborník z výstavy alternativních studentských projektů na téma nové využití průmyslového dědictví*

jako podnět nebo nástroj územního rozvoje, Praha 2007. ISBN 978-80-01-03805-5.

Lukáš Beran – Vladislava Valchářová (eds.), *Průmyslové dědictví Ústeckého kraje – mapování a revitalizace, Sborník konference VCPD ČVUT*, Praha 2008. ISBN 978-80-01-04114-7.

Eva Dvořáková – Šárka Jiroušková – Jan Pešta, *100 technických a industriálních staveb Středočeského kraje*, Praha 2008. ISBN 978-80-86652-37-5.

Benjamin Fragner (ed.), *Průmyslové dědictví, sborník příspěvků z mezinárodního bienále Industriální stopy*, Praha 2008. ISBN 978-80-01-04067-6.

Michaela Ryšková, *Sdílné město: krnovské textilky v pohledu památkové péče*, Ostrava 2008. ISBN 978-80-85034-44-8.

Luděk Štěpán (ed.) *Dílo mlynářů a sekerníků v Čechách II*, Praha 2008. ISBN 978-80-257-0015-0.

Michael Viktorčík, *Čokoládovnický a cukrovinkářský průmysl v Olomouci*, Olomouc 2008. ISBN 978-80-244-2047-9.

Michael Viktorčík, *Osudy olomouckých sladoven a sladovnických firem v kontextu vývoje sladovnického průmyslu: od 60. let 19. století do roku 1948*, Olomouc 2008. ISBN 978-80-244-1708-0.

Lukáš Beran – Vladislava Valchářová, *Industriál Prahy 3: průmyslová architektura a technické stavby*, Praha 2009. ISBN 978-80-01-04386-8.

Václav Cílek (ed.), *Černočerná Mayrau 2002-2008*, Kladno 2009. ISBN 978-80-254-4653-9.

Bohdana Fabiánová (ed.), *Památková péče na Moravě XIV – Technické památky*, Brno 2009. ISBN 978-80-86752-72-3.

Benjamin Fragner – Jan Zikmund (eds.) *Co jsme si zbožili: bilance mizející*

průmyslové éry – deset let, Praha 2009. ISBN 978-80-01-04387-5.

Miloš Hořejš – Ivana Lorencová (eds.), *Věda a technika v českých zemích v období 2. světové války*, Praha 2009. ISBN 978-80-7037-181-7.

Kolektiv autorů, *Brněnské nádraží: nové pojetí rekonstrukce železničního uzlu a osobního nádraží*, Brno 2009. ISBN 978-80-86752-76-1.

Mojmír Krejčířík, *Česká nádraží: architektura a stavební vývoj, III. díl, první část*, Litoměřice 2009. ISBN 978-80-86765-09-9.

Mojmír Krejčířík, *Česká nádraží: architektura a stavební vývoj, III. díl, druhá část*, Litoměřice 2009. ISBN 978-80-86765-12-9.

Miloš Matěj – Jaroslav Klát – Irena Korbelařová, *Kulturní památky ostravsko-karvinského revíru*, Ostrava 2009. ISBN 978-80-85034-52-3.

Ondřej Ševeček, *Zrození Batovy průmyslové metropole: továrna, městský prostor a společnost ve Zlíně v letech 1900–1938*, České Budějovice 2009. ISBN 978-80-86829-42-5.

Alena Borovcová – Eva Dvořáková, *Publicita průmyslového dědictví* [CD-ROM], Ostrava 2010. ISBN 978-80-7368-748-9.

Alena Borovcová (ed.), *Industriální dědictví a bydlení v průmyslových aglomeracích*, Ostrava 2010. ISBN 978-80-85034-58-5.

Eva Dvořáková – Jiří Merta – Karin Vitásková, *Revitalizace a konverze průmyslových objektů* [CD-ROM], Ostrava 2010. ISBN 978-80-7368-798-4.

Benjamin Fragner – Vladislava Valchářová (eds.), *Průmyslové dědictví 2: ve vzduchoprázdnu mezi profesionály*

a amatéry (mezinárodní konference *Industriální stopy*), Praha 2010. ISBN 978-80-01-04521-3.

Pavel Jákl, *Encyklopedie pivovarů Čech, Moravy a Slezska, II. díl, Jižní Čechy*, Praha 2010. ISBN 978-80-7277-227-8.

Igor Janovský – Jana Kleinová – Hynek Stříteský (eds.), *Věda a technika v Československu v letech 1945–1960*, Praha 2010. ISBN 978-80-7037-197-8.

Kolektiv autorů, *Technické památky zemí Visegrádské čtyřky IV*, Bratislava 2010. ISBN 978-80-8076-087-8.

Václav Matoušek, *Čechy krásné, Čechy mé: proměny krajiny Čech v době industriální*, Praha 2010. ISBN 978-80-86912-36-3.

Tomáš Nitra, *Ostravská letiště: se zaměřením na stavební vývoj*, Ostrava 2010. ISBN 978-80-85034-56-1.

Petr Vorlík – Benjamin Fragner – Lukáš Beran (eds.), *Ještěd / evidence hodnot poválečné architektury*, Praha 2010. ISBN 978-80-01-04475-9

Lubomír Zeman, *Průvodce po významných hornických památkách západního Krušnohoří*, Karlovy Vary 2010. ISBN 978-80-87104-72-9.

Nina Bartošová – Jana Hořická (eds.), *6. mezinárodní bienále „Industriální stopy“ 2011: Průmyslové dědictví na hraně* (program a sborník abstraktů konference 14. a 15. 10. 2011, Národní technické muzeum), Praha 2011. ISBN 978-80-01-04894-8.

Kateřina Bečková, *Zmizelá Praha. Továrny a tovární haly, 1. díl, Vysočany, Libeň, Karlín*, Praha 2011. ISBN 978-80-7432-122-1.

Lukáš Beran – Vladislava Valchářová – Jan Zikmund, *Industriální topografie: průmyslová architektura a technické*

stavby. *Ústecký kraj*, Praha 2011. ISBN 978-80-01-04833-7.

Dita Dvořáková (ed.), *Industriální topografie: průmyslová architektura a technické stavby. Karlovarský kraj*, Praha 2011. ISBN 978-80-01-04919-8.

Benjamin Fragner – Petr Vorlík – Jan Zikmund (eds.) *Úskalí nového využití: pivovar v Buštěhradě, soutěžní projekty studentů architektury*, Praha 2011. ISBN 978-80-01-04923-5.

Petr Freiwilling, *Technické stavby Frýdlantska: dopravní stavby a objekty, cihlářství a cihelny, zámecký pivovar*, Liberec 2011. ISBN 978-80-904852-2-8.

Daniel Froněk – Pavel Jákl – Milan Starec, *Pivo & cukr: bilance mizející průmyslové éry II*, Praha 2011. ISBN 978-80-01-04717-0.

Pavel Jákl – Milan Starec, *Pivovary poté: konverze a rekonstrukce*, Praha 2011, ISBN 978-80-01-04754-5.

Martin Jemelka (ed.), *Ostravské dělnické kolonie I., Závodní kolonie kamenouhelných dolů a koksoven v moravské části Ostravy*, Ostrava 2011. ISBN 978-80-7368-953-7.

Ivana Lorencová – Michal Novotný (eds.), *Věda a technika v Československu v 60. letech 20. století*, Praha 2011. ISBN 978-80-7037-203-6.

Libuše Novotná-Pokorná, *Průvodce po montánních památkách středního a východního Krušnohoří, Ústí nad Labem* 2011. ISBN 978-80-260-1589-5.

Jaroslav Pejša – Milan Starec, *Historické pivovary Kolínska*, Praha 2011. ISBN 978-80-01-04782-8.

Hynek Strítěský (ed.), *Cukrovarnictví, cukrovary a cukrovarníci. Fenomén českého hospodářství v 19. a 20. století*, Praha 2011. ISBN 978-80-86874-36-4.

Petr Vorlík, *Meziválečné garáže v Čechách*, Praha 2011. ISBN 978-80-01-04924-2.

Kateřina Bečková, *Zmizelá Praha. Továrny a tovární haly. 2. díl, Smíchov, Jinonice, Holešovice a další čtvrti na levém břehu Vltavy*, Praha 2012. ISBN 978-80-87559-04-8.

Alena Borovcová, *Kulturní dědictví Severní dráhy císaře Ferdinanda*, Ostrava 2012. ISBN 978-80-85034-66-0.

Benjamin Fragner – Tomáš Skřivan (eds.) *Pražská nádraží ne/využitá: urbanismus průmyslového dědictví, alternativní projekty pro Nákladové nádraží Žižkov*, Praha 2012. ISBN 978-80-01-05009-5.

Miloš Matěj (ed.), *Kulturní památky rosicko-oslavanské průmyslové aglomerace*, Ostrava 2012. ISBN 978-80-85034-67-7.

Kamila Šírová-Motyčková – Jiří Šír, *Technické památky České republiky: mosty, železnice, přehrady, elektrárny, mlýny, opevnění, sklárny, doly a další*, Olomouc 2012. ISBN 978-80-7346-141-6.

Vladislava Valchářová (ed.), *Industriální topografie: průmyslová architektura a technické stavby. Pardubický kraj*, Praha 2012. ISBN 978-80-01-05045-3.

Vladislava Valchářová (ed.), *Industriální topografie: průmyslová architektura a technické stavby. Královéhradecký kraj*, Praha 2012. ISBN 978-80-01-05143-6.

Petr Vorlík, *Automobilismus, parkování a garáže v meziválečné době v Čechách (habilitační přednášky)*, FA ČVUT, Praha 2012. ISBN 978-80-01-04984-6.

Mojmír Krejčířík, *Česká nádraží: architektura a stavební vývoj, IV. díl, první část, Litoměřice* 2013. ISBN 978-80-86765-21-1.